

СУЧАСНИЙ СТАН БДЖІЛЬНИЦТВА В УКРАЇНІ

Васильківська Т.Ю. голова правління

*Громадська організація «Всеукраїнське Братство Бджолярів України»,
експерт робочої групи з питань розвитку бджільництва Міністерство
аграрної політики та продовольства України*

Лесніцька О.А., асп.

Національний університет біоресурсів та природокористування України

Проаналізовано сучасний стан бджільництва в Україні. Виокремлені основні проблеми галузі, а саме: загибелі бджіл через застосування аграріями пестицидів, реалізації меду, застосування ветеринарних препаратів, племінної та селекційної роботи в бджільництві, знищення природних медоносів, запилення, інтеграції українського бджільництва в європейський простір, необхідність освітянських і просвітницьких заходів у бджільницькому середовищі, фінансова кредитна підтримка виробника. Окреслено головні напрями вирішення проблеми.

Ключові слова: бджільництво, проблематика.

Бджільництво в Україні – галузь сільського господарства, з багатотисячною історією та досвідом, що займається виробництвом меду, воску, пилку, прополісу, маточного молочка, бджолиної отрути для харчових, медичних, парфумерно-косметичних та інших цілей. Бджоли відіграють важливу роль у навколишньому середовищі, забезпечуючи запилення сільськогосподарських культур. Об'єктами бджільництва є робочі бджоли, бджолині матки, трутні, бджолині сім'ї, яких розводять на племінних і товарних пасіках. Суб'єктами бджільництва, незалежно від форм власності, є: племінні та товарні пасіки, племінні бджоло розплідники; підприємства з виготовлення обладнання та пасічного реманенту; підприємства, установи й організації із заготівлі, переробки, реалізації продуктів бджільництва та препаратів із них; лабораторії сертифікації продуктів бджільництва; наукові установи, заклади освіти, дослідні господарства, які займаються бджільництвом; спілки, асоціації та інші об'єднання, діяльність яких пов'язана з бджільництвом [1].

Україна – це справжній медовий край і медовий рай Європи, адже тут є всі умови для успішного ведення пасічницької справи. Сприятливий клімат, а також близько тисячі різноманітних видів медоносів, серед яких половина – це лікарські рослини. Три власні породи бджіл, кожна виведена для основних біомів України: карпатська, поліська та степова. Тисячолітні традиції бджільництва, серед яких – створення першого рамкового вулику. Та глибока, укорінена любов до бджолярської справи, що передається від покоління до покоління.

Бджільництво вирішує багато питань, але одне із них – це збереження здоров'я нації і вирішення продовольчої безпеки.

Мета досліджень – з’ясувати сучасний стан галузі бджільництва в Україні. Проаналізувати наукові публікації, методичні матеріали та Інтернет-ресурси за дослідною тематикою. Визначити проблематику сучасного стану галузі та намітити певні шляхи ефективного розвитку бджільництва в Україні.

Матеріали та методика дослідження. Вивчення даної тематики дослідження включало використання емпірико-теоретичних (збір, аналіз і синтез наукової інформації, логічний підхід до формування висновків) і теоретичних (визначення, опис, інтерпретація) методів.

Результати досліджень. Світове виробництво меду практично завжди стабільне й становить 1,6-1,7 млн. тон залежно від року і за даними FAO, на Україну припадає близько 4,3 % світового виробництва – близько 73 тис. тон меду [2]. Впродовж останніх п’яти років в Україні в середньому виробляли 70-75 тис. тон меду на рік. Загалом 97,7-98,2 % меду виробляється приватними господарствами, 2,3-1,8 % – сільськогосподарськими підприємствами. Точна статистика практично відсутня, окремі дані фіксуються господарськими організаціями, підприємствами, що реалізують мед. Середня кількість бджолосімей у одного пасічника 50-100. Останнім часом є хороша тенденція молодих пасічників збільшувати свої господарства до 300 бджолосімей і більше.

Виробничий фонд галузі налічує близько 400 тисяч бджолярів та понад 3,7 млн. бджолосімей, а валове річне виробництво меду сягає 80 тисяч тон, що дозволяє Україні бути першою у Європі та четвертою у світі за цим показником – після Китаю, Аргентини і США [3].

Україна є одним зі світових постачальників меду, особливо для американського та європейських ринків (табл.1).

Таблиця 1 – Сумарний обсяг експорту меду [4].

Експортовано:	2012	2013	2014	2015	2016
вага нетто	13338	21674	36336	36013	56988
вартість (тисяч доларів США)	31113	52972	93410	84325	97282

Трійку найбільших імпортерів українського меду становить Німеччина (45 % від загального експорту), Польща (21 % від загального експорту) та США (12 % від загального експорту) (Рис.1). Головна вимога експорту відповідати показникам якості та безпеки даної країни-експортера. Проаналізувавши останні роки експортованого меду, зрозуміло, що Україна здатна виробляти досить великі об’єми, якісного та безпечного меду.

Незважаючи на високі показники, є ряд важливих проблем, що необхідно вирішувати найближчим часом, шляхом залучення влади та самого бджоляра [5].

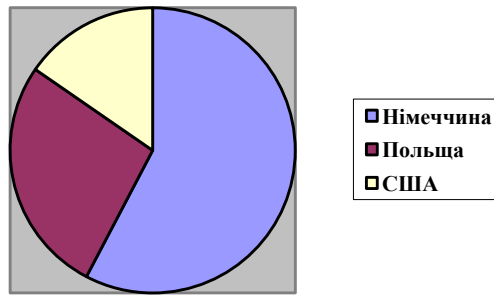

Рис. 1 – Трійка найбільших експортерів українського меду

Проблема загибелі бджіл через застосування аграріями для обробки сільськогосподарських угідь хімічних засобів, що шкодять бджолам і довкіллю (пестицидів). В умовах широкого застосування хімічних препаратів у сільському і лісовому господарстві все гострішою стає проблема охорони і захисту бджіл від отруєнь. Неконтрольоване застосування пестицидів, особливо на медоносних культурах, призводить до масової загибелі бджіл та інших корисних комах, які є запилювачами цих культур. Масова загибель бджіл може призвести до зникнення багатьох видів рослин, у тому числі сільськогосподарських, оскільки майже 80% з них запилюють медоносні бджоли.

Протягом останніх 3-5 років в Україні посівні площі під ріпак збільшуються, а відтак частіше застосовуються інсектициди. При цьому пестициди, якими обробляють поля проти шкідників, не вбивають бджіл, а роблять їх уразливими до кліщів та несприятливих факторів навколишнього середовища.

Тому для уникнення можливого негативного впливу пестицидів на бджіл, людину і навколишнє середовище сільськогосподарські підприємства повинні суворо дотримуватись правил техніки безпеки при роботі з ними.

Асортимент пестицидів, засоби, сфера застосування, норми, кратність обробок повинні відповідати «Переліку пестицидів і агрохімікатів дозволених для використання в Україні», доповненням до «Переліку» та інструкціям з безпечного застосування пестицидів, які затверджені постановами Міністерства охорони здоров'я та Міністерства екології та захисту довкілля.

Фізичні і юридичні особи, які застосовують засоби захисту рослин для обробки медоносних рослин, згідно ст.37 Закону України «Про бджільництво», зобов'язані не пізніше ніж за три доби до початку обробки через засоби масової інформації попередити про це органи місцевого самоврядування, пасічників, пасіки яких знаходяться на відстані до 10 (десяти) кілометрів від оброблюваних площ. При цьому повідомляється дата обробки, назва препарату, ступінь і строк дії токсичності препарату. У період проведення робіт у радіусі 200 метрів від меж ділянок, що обробляються, повинні бути встановлені попереджувальні написи.

Однією із проблем є неінформованість пасічників про хімічну обробку рослин на території, де їхні бджолині сім'ї збирають нектар. Цього вимагає закон, але його не виконують, і в результаті гинуть бджоли. Закони, інструкції щодо цього питання порушуються в першу чергу аграріями. Бджоляр залишається сам

на сам з проблемою в разі отруєння бджіл, бо добитися відповідальності порушника не вбачається реальним [6].

Племінна та селекційна робота в бджільництві, проблема збереження та шляхи удосконалення генофонду локальних популяцій бджоли медоносною. Необхідно створити відповідні умови для селекційної роботи, яка втрачає свою фаховість, цінність і місію через хаос на ринку.

Застосування ветеринарних препаратів. Основною перешкодою на шляху збільшення експорту українського меду до країн ЄС, є невідповідність показників безпеки нашого меду вимогам країн імпортерів. Щорічні звіти RASFF показують, що проблема забруднення меду залишковими кількостями антимікробних препаратів надалі залишається актуальною.

Серед виявлених забруднень меду, такі залишки ветеринарних препаратів, як сульфаніламід, займають перші позиції. У вітчизняному меді за останніми даними, найчастіше виявляють залишки таких груп антибіотиків та антимікробних препаратів, як хлорамфенікол, нітрофуран, нітроімідазол, сульфаніламід, тетрацикліни та аміноглікозиди.

В Україні не зареєстровано жодного препарату для лікування бджіл, який містить вищезгадані діючі речовини, оскільки їхнє використання заборонене, як в європейському, так і в українському бджільництві. Тому, виявлення залишків згаданих речовин у меді, є наслідком несанкціонованого застосування бджолярами контрабандних препаратів або медичних препаратів доступних у роздрібних аптеках гуманної медицини.

Реалізація меду (внутрішній і зовнішній ринки) та інших продуктів бджільництва. Малий і середній підприємець – виробник бджоляр повинен стати самостійним оператором міжнародних ринків.

Проблема знищення природних медоносів. Покращення медоносної бази. Заохочення фермерів щодо вирощування медоносних культур.

Запилення – як основна робота бджоли. Взаємодія аграрія і бджоляра сприятиме покращенню показників врожайності і фінансово підтримає бджоляра. Головне, що ми отримуємо від бджіл, це не мед, а запилення сільськогосподарських культур. Якби не бджоли, то на нашому столі не було б багато чого, наприклад, фруктів, овочів, інших рослин, які потребують запилення. У країнах Західної Європи пасічник за опилення гектара землі отримує плату від фермера, а в нас, навпаки пасічнику доводиться самому платити фермеру за дозвіл опилувати рослини [7].

Інтеграція українського бджільництва в європейський простір. Юридичні та економічні аспекти процесу. Питання імплементації Директив і Регламентів ЄС у спосіб обов'язкового захисту національного виробника і національного ринку від ввезення неякісного меду і інших продуктів бджільництва.

Необхідність внесення якісних змін у законодавство – Закон України «Про бджільництво» та інші нормативні акти, у тому числі «Правила ввезення в Україну та вивезення за її межі бджіл і продуктів бджільництва», «Порядок реєстрації пасік», «Порядок видачі ветеринарно-санітарного паспорта пасіки» та інші. Необхідність розробки і прийняття Програми розвитку бджільництва.

Необхідність освітніх і просвітницьких заходів у бджільницькому

середовищі задля підвищення професійності і культури роботи бджоляра отримання ним безпечної продукції бджільництва.

Створення умов для навчання бджолярів та курсів підвищення кваліфікації, розробки і видання друкованих матеріалів для бджолярів, з доступною актуальною інформацією, створення «гарячої лінії» для пасічників з швидкою реакцією на питання і проблеми.

Необхідність створення фінансових і виробничих умов для розвитку бджільницької науки, проведення дослідницьких заходів як в академічних наукових і освітянських закладах, так і в «Національному центрі бджільництва «Інститут бджільництва ім. П.І. Прокоповича».

Фінансова кредитна підтримка виробника – бджоляра. Створення програм страхування тощо. На сьогодні ситуація у бджільництві досить не стабільна, задля цього бджоляр має бути впевнений та застрахований у разі виявлення загрози на пасіці. Програма страхування дозволить залучити нових зацікавлених осіб, що дозволить державі збільшити показники виробництва продукції бджільництва, а також, унеможливити незаконне самолікування забороненими ветеринарними препаратами, адже, фінансова кредитна підтримка буде спонукати та перекривати усі затрати. Тому що у разі виникнення хвороби, за умовами страхування, буде раціональніше та вигідніше замінити пасіку, разом з усім обладнанням, на нові, а не використовувати антибіотики.

Висновки. Україна – це справжній медовий край і медовий рай Європи, адже тут є всі умови для успішного ведення пасічницької справи.

На сьогоднішній день Україна посідає перше місце у Європі та четверте у світі – після Китаю, Аргентини і США. Але не дивлячись на ці показники, Україна має ряд проблем, вирішення яких дозволить нашій державі вийти на кращі позиції у світі.

А саме, побудова законодавчо грамотної політики у бджільництві дасть можливість якісно відповідати на наведені виклики і сформувані український бджільницький сектор, як цілісну працюючу успішну систему у сільському господарстві. Тільки тоді бджолярі « повірять » і самі почнуть входити у законодавчу модель зі своїми інноваціями і отримувати можливість їх реалізації в правовому полі.

Список використаних джерел

1. Про бджільництво: закон України від 22.02.2000 № 1492-III / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Електронний ресурс: <http://faostat.fao.org/site/569/DesktopDefault.aspx?PageID=569#ancor>.
3. Honey Market Overview / Матеріали Інформаційно-аналітичного агентства «СоюзІнформ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.souzinform.com.ua>.
4. Електронний ресурс: <http://sfs.gov.ua/ms/fl1>.
5. Електронний ресурс: <http://agroportal.ua/views/blogs/sokhranit-pchel>.

oznachaet-sokhranit-zhizn.

6. Електронний ресурс: <http://agroportal.ua/views/blogs/selo-nachinaetsya-s-paseki-pasechnik-yavlyaetsya-fundatorom-uspekha-agrariya-i-ekologa>.
7. Береговий В.К. Бджільництво, як одне із напрямлень вирішення продовольчої безпеки України / Агросвіт, 2012, №10.

Аннотация

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПЧЕЛОВОДСТВА В УКРАИНЕ

Лесницкая О.А., Васильковская Т.Ю.

Проанализировано современное состояние пчеловодства в Украине. Выделены основные проблемы отрасли, а именно: гибели пчел из-за применения аграриями пестицидов, реализации меда, применение ветеринарных препаратов, племенной и селекционной работы в пчеловодстве, уничтожение природных медоносов, опыление, интеграции украинского пчеловодства в европейское пространство, необходимость образовательных и просветительских мероприятий в пчеловодческой среде, финансовая кредитная поддержка производителя. Определены главные направления решения проблемы.

Ключевые слова: пчеловодство, проблематика.

Abstract

CURRENT STATE OF BEEKEEPING IN UKRAINE

O. Lesnitska, T. Vasytkivska

The current state of beekeeping in Ukraine. Singled out the basic problems of the industry, namely the death of bees through the use of farmers pesticides, sales of honey, the use of veterinary drugs, breeding and breeding work in beekeeping, destruction of natural honey plants, pollination, integration of Ukrainian beekeeping in the European space, the need for educational and educational activities in the beekeeping environment financial credit support producer. Outlined the main directions of the solution.

Keywords: beekeeping, problems.